

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік Университеті

СУЛТАНҒАЗИН ОҚУЛАРЫ

«ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛДАРЫ

СУЛТАНҒАЗИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ
«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО
ОБРАЗОВАНИЯ»

УДК 378 (094)
ББК 74.58
Қ 22

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы – Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі; / Председатель Правления – Ректор Костанайского регионального университета имени А.Байтұрсынова, доктор географических наук, член Академии Педагогических Наук Казахстана;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор / проректор по исследованиям, инновациям и цифровизации Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова, кандидат сельскохозяйственных наук, ассоциированный профессор;

Хуснутдинова Ляйля Гельсовна, тарих ғылымдарының кандидаты, «Мәскеу политехникалық университеті» Федералды мемлекеттік автономды жоғары білім беру мекемесінің доценті, Ресей / кандидат исторических наук, доцент Федерального государственного образовательного учреждения высшего образования «Московский политехнический университет», Россия;

Сухов Михаил Васильевич, техника ғылымдарының кандидаты, Оңтүстік- Орал мемлекеттік университетінің (ООМУ) доценті, Челябині, Ресей/кандидат технических наук, доцент Южно-Уральского государственного университета (ЮУрГУ), г. Челябинск, Россия;

Радченко Татьяна Александровна, жаратылыстану ғылымдарының магистрі, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедрасының меңгерушісі / магистр естественных наук, заведующая кафедрой «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Алимбаев Алибек Алпысбаевич, PhD докторы, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а. / доктор PhD, и.о.ассоциированного профессора кафедры «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Телегина Оксана Станиславовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедрасының аға оқытушысы / старший преподаватель кафедры «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Шумейко Татьяна Степановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедра профессорының м.а. / кандидат педагогических наук, и.о. профессора кафедры «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова

Қ 22

«Қазіргі білім беруді дамытудың өзекті мәселелері»: «СҰЛТАНҒАЗИН ОҚУЛАРЫ-2023» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары, 2023 жылдың 15 наурызы. Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 427 б.

«Актуальные вопросы развития современного образования»: Материалы международной научно-практической конференции «СУЛТАНҒАЗИНСКИЕ ЧТЕНИЯ-2023», 15 марта 2023 года. Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 427 с.

ISBN 978-601-356-257-5

«Сұлтанғазин оқулары-2023» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының «Заманауи білім беруді дамытудың өзекті мәселелері» жинағында жаратылыстану-ғылыми білім берудің мәселелері мен болашағына арналған ғылыми мақалалар жинақталған, жалпы және кәсіптік білім берудің психологиялық-педагогикалық аспектілері қарастырылған, педагогикалық білім берудің ақпараттандыру және дамытудың қазіргі тенденциялары мен технологиялары мәселелері қозғалады.

Осы жинақтың материалдары ғалымдар мен жоғары оқу орындарының оқытушыларына, магистранттар мен студенттерге пайдалы болуы мүмкін.

В сборнике Международной научно-практической конференции «Султангазинские чтения-2023» «Актуальные вопросы развития современного образования»: представлены научные статьи по проблемам и перспективам естественно-научного образования, рассматриваются психолого-педагогические аспекты общего и профессионального образования, затронуты вопросы информатизации и современных тенденций и технологий развития педагогического образования.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям высших учебных заведений, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-257-5

9|786013|562575|

УДК 378 (094)
ББК 74.58

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023
© Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023

• Найти оптимальный объем производства фирмы, функция прибыли которой задана таким образом: $\Pi(q) = TR(q) - TC(q) = q^2 - 8q + 10$.

• Найти объем производства, при котором фирма, действующая на рынке совершенной конкуренции, будет получать максимальную прибыль, если $p=15$, $TC(q) = q^3 + 3q$.

• Пусть $p) = \frac{1}{2}q^2$ – издержки фирмы-монополиста, $Q_D(p) = 40 - 2p$ – функция спроса. Найти оптимальный для данной монополии объем производства и соответствующую цену единицы продукции.

• Объем продукции цеха в течение рабочего дня представляет функцию $-t^3 - 5t^2 + 75t + 425$ где t – время (ч). Найти производительность труда через 2 часа после начала работы

• Каковы должны быть размеры консервной банки цилиндрической формы, чтобы на ее изготовление ушло наименьшее количество материала, если объем банки 0,5 литра?

• Прямоугольный лист картона имеет размеры 8 на 5. Требуется вырезать по его углам такие квадраты, чтобы после загибания оставшихся кромок получилась коробка наибольшей вместимости.

• Из прямоугольного листа жести размером 25 на 40 см надо изготовить открытую коробку наибольшего объема.

Производная – это инструмент экономического анализа, способствующий расширению и углублению геометрического и математического смысла понятий в экономике, а так же выражению ряда экономических законов с помощью математических формул. С ее помощью можно значительно расширить круг функций, рассматриваемых при решении задач, а также решать различные задачи на максимум и минимум по экономике.

Экономический смысл производной состоит в следующем: производная выступает как скорость изменения некоторого экономического процесса с течением времени или относительно другого исследуемого фактора. Наиболее актуально использование производной в предельном анализе, то есть при исследовании предельных величин (предельные издержки, предельная выручка, предельная производительность труда или других факторов производства и т. д.).

Список литературы:

1. Старовойтов М.А. Ивахненко Н.Н. «Применение производной в экономических расчетах» 2011г.
2. Кривошеева А.А. «Задачи на максимум и минимум, наибольшее и наименьшее значение функции» // Международный школьный научный вестник. – 2018. – № 5-1.
3. Кочержова Е.Н., Боташева Л.Р., Цыплакова О.Н. «Роль производной в экономике» // Современные наукоемкие технологии. – 2013. – № 6. – С. 72-74

ӘОЖ 14.07.03

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ ТӘРБИЕЛЕУІ МЕН ӨЗІНДІК САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жуанышова Акмарал Тайтелеуовна, Бастауышта оқытудың әдістемесі мен педагогикасы магистрі №44 Шона Смаханұлы атындағы орта мектептің бастауыш сынып мұғалімі, Тараз қ., Қазақстан, E-mail: asil-2807@mail.ru

Андатпа

Мақалада өзіндік сана мен өзін-өзі тану ұғымдарына сипаттама беріледі. Оқу үдерісін жетілдіруде оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуі мен өзіндік сананы қалыптастырудың ерекшеліктері қарастырылады. Бастауыш мектептегі оқу-тәрбие үдерісінде өзіндік сана мен өзін-өзі тәрбиелеудің мәселелері көрсетіледі.

Түйінді сөздер: өзіндік сана, өзін-өзі тану, тәрбиелей оқыту, «Мен» тұлғасын тану, өзін-өзі тануды қалыптастыру.

Аннотация

В статье дана характеристика понятий самосознания и самообразования. Рассматриваются особенности самообразования и формирования самосознания учащихся в совершенствовании учебного процесса. Отражаются проблемы самосознания и самообразования в учебно-воспитательном процессе в начальной школе

Ключевые слова: самосознание, самопознание, воспитательное обучение, познание личности «Я», формирование самосознания.

Annotation

The article describes the concepts of self-consciousness and self-knowledge. The features of self-education and the formation of self-consciousness of students are taken into consideration in order to improve the educational process. The problems of self-awareness and self-education are reflected in the educational process in primary school.

Keywords: self-awareness, self-knowledge, educational learning, recognition of the identity of the "I", the formation of self-awareness.

Қазақстан мемлекетінің ғаламдық өркениетке енуі, демократиялық дәстүрлерге көшуі, халқымыздың сан ғасырда жинаған жалпыадамзаттық құндылықтар мұрасына бағдарлануы рухани-адамгершілік, ізгілік процесінің жарқын көрінісі болады деп сеніммен айта аламыз.

Осы орайда дәстүрлі Тамыз кеңесінде мемлекет басшысы, Президентіміз Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев: «Болашаққа жол сілтейтін мұғалімнің еңбегін лайықты бағалай отырып, жеті түрлі ілім білетін ұрпақ тәрбиелеу - осы күннің өте маңызды міндеті» [1, 2б.] - дей отырып, әр уақытта мұғалімдердің өзін-өзі жетілдіруі мен біліктілігін арттыру, оқулықтардың сапасын жақсарту, осы проблемаларды заманауи талаптарға сәйкес шешудің оңтайлы жолдарын ұсынуға маңызды орын берілетіндігін атап өтті.

Аталған мәселе соңғы уақыттарда педагог-ғалымдардың зерттеу нысанына айналып, мектеп мұғалімдерінің тәжірибесінде басты объект оқушылардың жеке тұлға ретінде өзін-өзі тәрбиелеу және олардың өзін-өзі танудағы шығармашылық белсенділікпен қалыптастыру болып табылады.

Әрбір оқушы өзінше бір тұлға. Оны шығармашылыққа баулу, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі тануды қалыптастыру мектеп жұмысында оқу- тәрбие процесінің негізгі мақсаты болуы керек.

«Өзіндік тану – күрделі психологиялық құрылым, бірнеше қасиет ерекшеліктерін қамтиды. Мәселен, В.С. Мерлиннің есептеуі бойынша, біріншіден, өзінің бір беткейлігі, екіншіден, саналы түрде өзінің «мені», үшіншіден, өзінің психикалық қасиеттері мен ерекшеліктерін тану, төртіншіден, әлеуметтік-адамгершілік өзіндік бағалауын анықтау. Осы элементтердің барлығы өзара функционалды және генетикалық жағынан байланысты, бірақ олар бір мезгілде қалыптаспайды. Баланың санасы заттарды денесімен сезу арқылы ғана пайда болады. Үш жастан бастап өзін анықтай бастайды. Өзінің психикалық қасиеттерін тану мен бағалау әсіресе бастауыш мектеп жасы, жасөспірім шақта маңызды» [2, 30 б.].

Сонымен, өзін-өзі тану дегеніміз не?

Өзін-өзі тану-бұл басқа адамдармен қарым-қатынас пен іс-әрекеттің өзін-өзі бағалауы, мінез-құлқы, тұлға, психикалық сипаттамалар, жалпы өзін-өзі бағалау процесі.

Өзін-өзі танудың бірқатар жеке аспектілері психологиялық ғылымда көрініс табады:

- өзін-өзі тану-адам жанының, саулығының және сезімінің жай-күйін білу;
- өзін-өзі тану-бұл ішкі үйлесімділік пен психологиялық даму тәсілі;
- өзін-өзі тану-өзін-өзі танудың негізгі жолы.

Өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту өз тәжірибесін немесе басқа тұлғалардың тәжірибесін игеруге үйрететін мұғалімдерге уақытылы қолдау, кеңес беру, көмек көрсету, тактикалық қолдау болуы керек.

А.Г.Спиркин: «өзін-өзі тану – бұл адамның өз іс-әрекетін, ойларын, сезімін, адамгершілік бейнесін және қызығушылығын түсіну мен бағалауы. Өзін-өзі тану тануды, түсінуді өз пәні ретінде қарастырады, демек, өзіне қарсы қояды. Сондай-ақ, тану өзін-өзі тануда бір сәт ретінде сақталады, ол өзінің жетістікке жету мәнінде көрінеді. Егер тану адамның басқаны білу, қоршаған ортада бағдарланудың шартты субъектісі болса, онда өзін-өзі тану адамның өз тұлғасында бағдарлануы, адамның өз-өзін білуі. Өзін-өзі тану арқылы адам өзін табиғаттан және басқа адамдардан бөлек тұлғалық шындық» ретінде есептейді. А.Г. Спиркин ойынша «өзіндік танудың негізгі мәні өзінің қарапайым болмысы, өзін тану немесе өз «менін» тануы». Өзін-өзі тану жоғары психикалық функциялар дамуының бастамасы болып саналады, ол адамға тек ішкі әлемін ғана көрсетуге емес, сол әлемде өзін көрсете білуіне мүмкіндік береді. Яғни, адам жеке тұтас жүйе ретінде, қандай жағдайда болса да өзімен өзі қала білуі. Бірақ, А.Н. Леонтьев бұл проблеманы «тұлға психологиясында жоғары мәнді мәселе ретінде қарастырады, тұтастай шешімін таппаған, ғылыми-психологиялық анализден алмақ» [2, 32б.] -деп бағалаған.

Өзіндік сана- деңгейдің ең жоғарысы. Өзіндік сананы - бұл пайымдаулар мен іс-әрекеттерді қалыптастырудың негізі болып табылатын ақыл-ой қызметінің өзегі деп атаймыз. Өзіндік сана арқылы өзі туралы және өзіне қатысты бейнені анықтауға болады

А.Г. Спиркиннің пікірі бойынша, «өзіндік сана адамның өз әрекеттерін, олардың нәтижелерін, ойларын, сезімдерін, өнегелілік бейнесін және қызығушылықтарын, идеалдары мен қылықтарының түрткілерін (мотивтерін), өзін және өмірдегі өз орнын толық бағалай алуынан көрініс береді», - дейді [2,33б.].

Ең бастысы - «Мен» тұлғасын тану, өзін-өзі тануды қалыптастыру, басқалармен бірге өзін-өзі тану-оқу іс-әрекетін, жеке қасиеттерін, мінез-құлқын, саналы өзін-өзі жүзеге асыруды және бастауыш

мектеп жасында өзін-өзі бағалауға деген ұмтылысын бағалау. Бастауыш мектеп жасында бала өзін қоршаған шындықтан және оларға деген қарым-қатынастан өзін-өзі танудың жемісі ретінде ажырата алатындықтан, ол сананың бөлшегіне айналады.

Бастауыш мектепте оқушылардың шығармашылық ойлауы қалыптасады, дүниетаным жетілдіріледі, өйткені еркін өмір кезеңіне өтіп, оған «Мен» не істей аламын, маған сәйкес келетін, оны өз бетінше ойлауға және өзін-өзі тануға итермелейтін қабілеттер мен дағдыларға сәйкес ойлар негізінде дамуға бағытталған сұрақтар туындайды. Мұндай саналы өзін-өзі анықтау оның өзін-өзі тануында көрінеді. Өзіндік сана-күрделі психологиялық құрылым. Барлық осы ұғымдар жүйелі және тұқым қуалайтынға байланысты.

Тұлғаның танымдық қасиеттерін түсіну және бағалау бастауыш мектеп жасында ерекше мазмұнға ие. Бастауыш мектеп жасында өз санасының жаңа мазмұнын құрайтын артықшылықтарға ие болады, мінез-құлық пен іс-әрекеттің негізгі принциптері мен мотивтеріне, өзіне және басқаларға тиісті міндеттерге, бағалау мен өзін-өзі бағалаудың ерекшеліктеріне айналады.

Білім берудің қазіргі мазмұны адамның санасын тазарту, оны жоғары деңгейге көтеру үшін жаңа форматта жұмыс істеуі керек. Бұл іспен бір кездері барлық ұлы адамдар, данышпандар, ағартушылар, ғалымдар мен жазушылар айналысқан.

XVII-XIX ғасырдың ірі педагогтары Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, Ж.Ж.Руссо, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский және т.б. оқытушының негізгі жұмысы-оқушыларды өзінше ойлау, зерттеу ізденістеріне бейімдеу деп санаған. А.Дистерверг былай деп жазған: «Нашар мұғалім шындықты хабарлап қояды, жақсы мұғалім оны табуға үйретеді» [3, 102б.].

Ал қазақ ұлы ойшылдары мен педагогтары Абай Құнанбайұлы, Ы.Алтынсарин, халықтың жанашыр, тума таланттары: А. Байтұрсынұлы, М. Жұмабаев, Ж. Аймауытұлы өз оқушыларын шығармашылықты дамытуға, олардың ойлауын реттеуге шақырды. Қазіргі уақытта білімнің кең қоры жинақталған кезеңде балалардың оқу іс-әрекетін жандандыру оларды жеке даму іс-әрекетінде тәрбиелеудің міндеттерінің бірі болып табылады. Оның негізі-адамның іс-әрекетінде қалыптасады, басқаша айтқанда, бұл туралы қытай даналығында былай делінген: «Маған айт – мен ұмытып қаламын; маған көрсет – мен есімде сақтаймын; маған өзіме жасауға бер – мен үйренемін» [4, 37б.].

Жалпы білім беру мазмұнында өзін-өзі тәрбиелеуді жандандыру бойынша жұмыс-бұл оқу процесінде орындалатын, сонымен қатар білім алуда оқушының дағдылары мен дағдыларын қалыптастыратын, білуге деген ынтаны тудыратын, белсенділік пен шығармашылықты арттыратын тәжірибені қолдануға негізделген мұғалімнің ерекше қызметі. Бұл ақыл-ой еңбегін азайту мен тоқтатудан құтқаратын мақсатты оқыту мен тәрбиелеу жүйесі. Яғни, оқушылардың белсенділігін арттыру жөніндегі жұмыстың басты мақсаты-олардың белсенділігін жетілдіру, оқыту мен тәрбиелеуді арттыру.

Оқыту мен тәрбиелеу процесінің сапасы мен пайдалылығын арттыру талаптарын орындаудың негізгі проблемасы оқу іс-әрекетін, оқушыларды тәрбиелеуді жандандыруды көздейді. Оқу үрдісіндегі қызығушылық - оқушылардың оқытушылардан уәжді өзіндік жұмысы, білімді қатты, терең меңгеру, қажетті дағдыларды жүйелі бекіту және олардың байқағыштығын, ойлауын, сөйлеуін, шығармашылық қабілеттерін анықтау .

«Тәрбиелей оқыту- біріншіден, оқушының білімі, білігі және дағдысымен бірге оның дүниеге көзқарасын, мінез-құлқын, еркін, таным қабілеттерін және басқа да қасиеттерін қалыптастыру; екіншіден, оқушылардың қоршаған ортаға бір-біріне деген сезімдік қатынастарын қалыптастыру. Бұл оқыту принциптерінің бірі». Бұл терминді педагогика ғылымына енгізген неміс философы И.Ф.Герbart болатын» [4, 46б.].

Сондай-ақ, өзін-өзі қалыптастыратын іс-әрекет-оқушының жеке басының ерекшелігін түсіну үшін бір тақырыптың санасында танымдық және тәрбие процесінде бір-бірінен іс-әрекеттен ерекшеленетін танымдық нақты әлемнің көрінісінің екі деңгейінің болуын көрсетеді. Өзін-өзі тәрбиелеу белсенділігі жасөспірімнің іс-әрекетке деген көзқарасынан, өз бетінше әрекет етуге дайындығынан, ұмтылысынан, мақсаттарына жетудің оңтайлы жолдарын таңдай білуінен көрінетін жеке сипаттамасы ретінде анықталады.

Өзін-өзі тәрбиелеу іс-әрекетінде баланың жанының танымдық қажеттіліктерді білуге және олардың мәнін нақты түсіндіруге деген ұмтылысы маңызды рөл атқарады. Қызығушылық процесінде адам өзінің қоршаған ортаны білуге деген ұмтылысын қанағаттандыру үшін ұмтылыс арқылы әртүрлі іс-әрекеттерді игеру қажет екенін түсінеді.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетінің қозғаушы күші-мазмұн, тұрақтылық, қызығушылық. Өзін-өзі танудың бастапқы кезеңі: өзін-өзі тану, жасаған ісінің себебін білу оның саналы түрде орындалғанын білдіреді. Біз өзімізді танығанда, біз басқалардың ойларын, іс-әрекеттерін, бізге деген көзқарасын саналы түрде игеруден бастаймыз. Өзін-өзі танудың рухани-адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуы өзін-өзі дамытуды қамтамасыз ету, табиғатпен үйлесімді адамзаттың дамуы туралы хабардар болу арқылы анықталады. Өзін-өзі тану оқушының жеке басының рухани-адамгершілік дамуында, ондағы жалпыадамзаттық құндылықтарды жетілдіруде маңызды, адамгершіліктің негізі болып табылады [5,64б.].

«Өзін-өзі тану қарым-қатынасқа, шындықты бірлесіп іздеуге, білімді бірлесіп игеруге, тәуелсіз шығармашылыққа, ішкі ұмтылысты оятуға негізделген. Ол адамның бойында махаббат, бейбітшілік, әдептілік, шынайылық, аяушылық, адалдық, рухани-адамгершілік, сыйластық, достықты құрметтеу, кішіпейілділік, жанашырлық, мейірімділік, мейірімділік, мейірімділік, әділеттілік, мейірімділік, мейірімділік, сенім, махаббат, қамқорлық сияқты құндылықтарды қалыптастыруды қамтиды. Өзін-өзі тану тұжырымдамасы психологиялық, педагогикалық, философиялық ғылымның негізіне сүйене отырып, келесі міндеттерді орындайды:

- жеке тұлғаның «Менінің» оянуы (өзімшілдік емес);
- қоршаған ортаға қызығушылықты тәрбиелеу;
- рухани-адамгершілік құндылықтарға назар аудару;
- балаларда әлем және адамзат жайлы түсінігін қалыптастыру;
- адамгершілік мінез-құлқын бағалау қабілетін қалыптастыру;
- танымдық белсенділіктерін тәрбиелеу»[5,68б.].

Осыған байланысты балалар үшін ең маңызды, олар ақыл-ой еңбегінің ең қажетті әдістерін қабылдайды. Егер оқушы өзін-өзі тәрбиелесе, оқу процесі нәтижелі болады. Білім беру және өзін-өзі тәрбиелеу-жеке тұлғаны қалыптастыру процесінің маңызды екі құрамдас бөлігі. Өзін-өзі тәрбиелеу-жақсы қасиеттерді дамытуға және жағымсыз қасиеттерді жоюға бағытталған адамзаттың саналы қызметі :

- Бастауыш сынып оқушыларында адамгершілік қасиеттерді жетілдіретін істерді байқауға болады. Бірақ бұл жастағы әр бала өз әрекеттерін саналы түрде орындай бермейді, олар тек ересектерді сынап көреді. Оқушы бойында дамиды алғышарттар өздігінен білім алу.

- Өзін-өзі тәрбиелеу процесінде оқушы оқу-тәрбие үрдісінің субъектісі болып табылады. Ол өзінің дамуын өзі басшылыққа алады. Өзін-өзі тәрбиелеу өнімділігінің маңызды шарты-жоғары білімнің болуында [6,102б.].

- Өздігінен білім алу оқушыдан үлкен жетістікті талап етеді. Ол өзін-өзі тәрбиелеуді соңына дейін алып шығуы-ол өзінің әлсіздігін жеңгенінің нышаны. Сондай-ақ, оны достарының, құрдастарының, мұғалімдердің құрметтеуі өте маңызды.

- Бір оқушының топтағы өзін-өзі тәрбиелеу процесіне әсері әртүрлі болуы мүмкін. Нашар жағдайда, сыныптастар баланы мазақ етіп, ренжітуі мүмкін. Бұл жағдайда мұғалімнің мақсаты-оқушыны сақтау. Сонымен қатар, оқушыға өз еркіңізді көрсету өте маңызды.

- Ең жағымды жағдайда оқушылар тобы оқушыға оң әсер етеді, өйткені топ екі қызметті де орындайды:

- Оқушы өздігінен білім алуының алғышарттарын орнықтыруға ықпал етеді.
- Өзін-өзі тәрбиелеу процесіне әрекет етеді.

Өзін-өзі тәрбиелеуде оқушы ұжымының қалыптасуына үлкен әсер етеді. Өзін-өзі тәрбиелеу нәтижесінде әр оқушының жеке жетілуінің жоғары деңгейі ұжымдық өмірдің жетілуін анықтайды, тұлғааралық және ұжымдық қатынастарды біріктіреді. Мұндай әдістері, өздігінен білім алу деп танылған, тәжірибеде дәлел олардың тиімділігі.

С. Б. Елканов:«Өзін-өзі тәрбиелеудің бірінші, бастапқы тәсілін өзін-өзі тану деп мойындауымыз керек, яғни өзін жеке тұлға ретінде зерделеу, өзінің күшті және осал жақтарын білу. Өзін – өзі тану өзін қадағалаудан басталады. Ол есте сақтау мен ойды, белгілі бір уақыт аралығындағы іс-әрекетінің фиксациясы мен талдануын ұйғарады», - деп көрсетті [6,109б.].

Өзін-өзі бақылау интроспекциямен ұсынылуы керек. Оқушыны күнделікті ақыл-ой есебін өз бетінше жүргізуге, сол күні өз әрекеттерін талдауға және оларды санада бағалауға үйрету керек. Сонымен қатар, жеке тұлғаның қасиеттері мен кейіпкерлерінің көрінісіне байланысты жеке іс-әрекеттер оң және теріс бағаланатынын анықтауға болады. Мұндай жағдайларда олардың іс-әрекеттерін олардың позициясы мен ақыл-ойының мүмкін әрекеттерімен салыстырған жөн. Мұндай салыстыру адамның жағымды қасиеттерін нығайту қажеттілігінен туындауы мүмкін. Адамда белгілі бір қасиеттердің пайда болуына құндылық қатынасы тұрақты, өзін-өзі бағалау нәтижесінде қалыптасады.

Өзін-өзі бағалау білу кез-келген жеке қасиеттерді білуді ғана емес, сонымен қатар жағымсыз жақтарды жою және жақсы қасиеттерді бекіту жолын анықтауды да қамтиды. «Өзін-өзі тәрбиелеудің негізгі әдісі - бұл өз өмірінің тікелей мақсаттарын анықтауға бағытталған өзіне деген ұмтылыс. Уақыт өте келе, оқушының жасының өсуімен мақсаттар қойылады» [7,21б.].

Сондықтан әдістер өзара байланысты әдістер мен тәсілдердің құрамы болып табылатын өзін-өзі тану жүйесін анықтайды. Осындай әдістердің бірі белгілі бір жағдайларда мүмкін болатын іс-әрекеттердің алдын-ала мұқият болуына негізделген. Өрине, оқушыны оның жеке қасиеттерінің көрінісіне алдын-ала бақылау мен талдау жүргізуге үйрету қажет. «Өзін-өзі бақылау және осындай талдау негізінде өзіне мақсатты түрде есеп беру қажет. Өзін-өзі бағалау белгілі бір жеке қасиеттер пайда болған кезде өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі тәрбиелеуде тиімділікті қамтамасыз ету үшін түзетулер енгізуге мүмкіндік береді» [7,22б.].

Өзін-өзі тәрбиелеудің жоғарыда аталған әдістері өзін-өзі тануды қалпына келтірілген әдіс немесе құрал ретінде қолдана алады, өйткені оны жеке іс-әрекеттерді талдау негізінде адамның жеке

қасиеттерін бағалауда адамның белсенді психикалық әрекеттері нәтижесінде ғана жүзеге асыруға болады. Ол үшін шынайы қабілеттер мен үйлесімді белсенді қасиеттерге ие болу керек, танымдық ойынды қолдана білу керек. Өмір бойы адам өзінің мінез-құлқын өзгертуге ниет етсе, жеке қасиеттерін түзету қажеттілігін дұрыс деп қабылдайтын болса, өзін тәрбиелей алады, болашаққа мақсат қоя біледі деп қорытындылаймыз. Басқаша айтқанда, ол әрқашан өзін-өзі тәрбиелеумен айналысады. Мұндай жағдайда мұғалім педагогикалық үдерісте үнемі балаға бағыттаушы болуы тиіс. Егер бала бұрын өзін-өзі тәрбиелеу әдістерін ертерек игерген болса, мұндай процесс сәтті болады деп ойлаймыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Міндет – жеті түрлі ілім білетін ұрпақ тәрбиелеу». // EGEMEN QAZAQSTAN газеті № 158 (29637) 19 тамыз, 2019 жыл, 1-2 б.
2. Базарова Т.М. Вестник КАСУ №3-2007 30-35 б. <https://www.vestnik-kafu.info/journal/11/395/>
3. Дүйсенбаев А. Педагогика [Мәтін]: Оқулық / А.Дүйсенбаев. - Астана: Фолиант, 2018. - 264б. - ISBN 978-601-302-817-0
4. Тұрманова Ж.Е. Жасөспірімнің өзін-өзі тәрбиелеу белсенділігін арттыру мәселесінің теориялық-әдіснамалық негіздер // Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Хабаршысы 37-46 б. <https://dspace.enu.kz/bitstream/handle/data/729/zhasospirimnin-ozin-ozii.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Өзін-өзі тану пәнінен әдістемелік құрал «Бөбек» Алматы 2010жыл 64-68 б.
6. Жүсіпова Ж.А. Педагогикалық шеберлік [Мәтін]: Оқулық / Ж.А. Жүсіпова. - Алматы: 2011ж. 102-109б
7. М.Ө.Мұсабеков. «Оқушылардың зерттеушілік қызметі» // «Өзін-өзі тану» Республикалық ғылыми – әдістемелік журналы №5 2010жыл 21-22 б.

УДК 372. 874

ПРИНЦИПЫ ОБУЧЕНИЯ ФОРМАЛЬНОЙ КОМПОЗИЦИИ В СИСТЕМЕ ДЕТСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЫ

Жусупова Дина Жетписпаевна, старший преподаватель кафедры искусств, КРУ им. А.Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан, E-mail: zarukul@bk.ru

Кабдуали Салават, студент 3 курса ОП «Визуальное искусство и художественный труд», КРУ им. А.Байтурсынова, г.Костанай, Казахстан, E-mail: garethfkk@gmail.com

Аңдатпа

Әдістемелік өзектілігі оқыту саласындағы қолданыстағы мақсаттар мен міндеттерге байланысты және композиция негіздері бойынша қажетті ақпарат алудың маңызды факторы болып табылады. Ол студенттердің композиция Заңдарын, білім беру қызметі мен өзіндік шығармашылық жұмыстарды пайдалану қабілетін дамытуға бағытталған. Техниканы пысықтау және жұмыс тәжірибесі білім алушыларға композиция негіздері бойынша білім мен дағдылардың көлемін кеңейтуге және оларды "сурет", "кескіндеме", "станоктық Композиция", "қолданбалы Композиция" пәндерінде сәтті қолдануға мүмкіндік береді. Бұл білімді тереңірек және саналы етеді, шығармашылықтың мақсатты жеке дамуына ықпал етеді.

Түйінді сөздер: композиция, композиция түрлері, көркем композиция, дерексіз композиция, практикалық композиция принциптері.

Аннотация

Актуальность методики обусловлена существующими целями и задачами в области обучения и является важным фактором в получении необходимой информации по основам композиции. Она направлена на развитие у обучающихся способности пользоваться законами композиции, в образовательной деятельности и самостоятельной творческой работе. Отработка техники и опыт работы даёт возможность обучающимся расширить объём знаний и навыков по основам композиции, и успешно применять их на предметах «Рисунок», «Живопись», «Композиция станковая», «Композиция прикладная». Делает эти знания более глубокими и осознанными, способствует целенаправленному индивидуальному развитию творческих способностей.

Ключевые слова: композиция, виды композиций, художественная композиция, абстрактная композиция, принципы практической композиции.

Abstract

The relevance of the methodology is due to the existing goals and objectives in the field of education and is an important factor in obtaining the necessary information on the basics of composition. It is aimed at developing students' ability to use the laws of composition, in educational activities and independent creative work. Working out techniques and work experience allows students to expand the scope of knowledge and skills on the basics of composition, and successfully apply them to the subjects "Drawing", "Painting", "Easel